

HAZÁNK ELSŐ NYOLCOSZTÁLYOS ELEMÍ ISKOLÁJA

A magyar országgyűlés az 1868. évi XXXVIII. tc. megalkotásával elrendelte a hatosztályos elemi iskolák megszervezését. Ugyanebben az évben a magyar kormány rendeletére hozzáfogtak a diósgyőri új vasgyár megépítéséhez is, amelynek az volt a rendeltetése, hogy a hazánkban nagy lendülettel meginduló vasútépítkezésekhez a kellő mennyiségű sínvasat előállítsa. Ez volt hazánk első állami alapítású vasgyára. Az ide került munkások hamar bebizonyították, hogy mesterei szakmájuknak, kiváló termékeikkel hírnevük elterjedt hazánkban, az Osztrák—Magyar Monarchiában, majd Európában, sőt később szerte e világon.

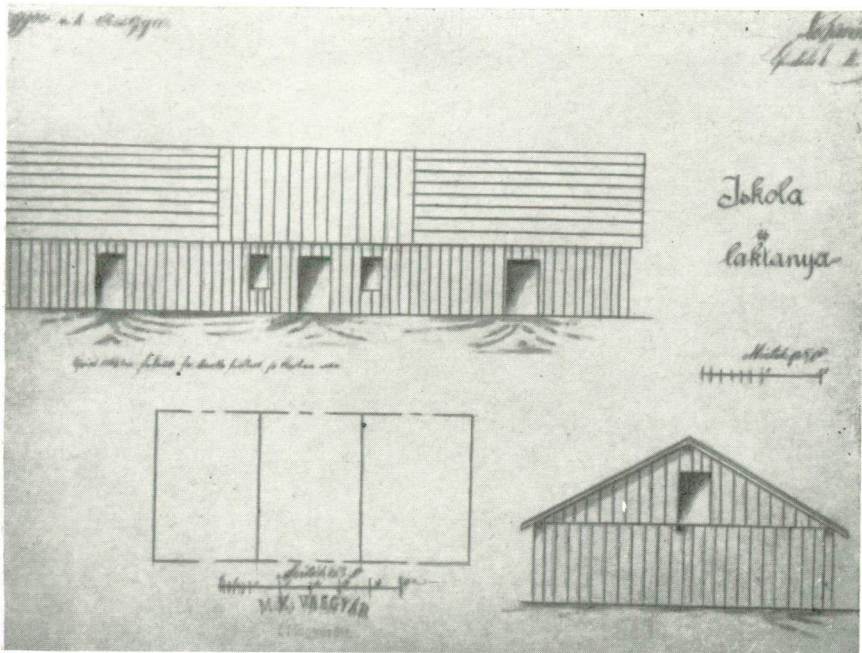
Nemcsak a diósgyőri acél vált híressé, de az itt összekovácsolódott társadalom kulturális tevékenysége is. A diósgyőri műkedvelő dalosok többször elnyerték az országos dalosversenyek első díjait, a 70 éve működő munkászenekaruk a századforduló óta a legjobb magyar szimfónikuszenekarok közé emelkedett fel, színjátások időnként olyan magas színvonalat értek el, hogy önálló, háromfelvonásos operák, daltjátékok, operettek, színművek bemutatására vállalkoztak, s többször elérték a hivatásos együttesek színvonalát.

Ezekhez az eredményekhez sokban hozzájárult az az alapos tudás, amellyel az említett szereplők a diósgyőrvasgyári iskolákban vértették fel magukat. A diósgyőri vasgyár elemi, majd később megszervezett, iparos tanonciskolái kiváló képzésben részesítették tanulóikat. Az iskolavezetés annyira szakavatott volt, hogy több mint 50 éve felismerte a nyolcosztályos elemi iskola szükségességét, addig fáradozott ennek megszervezésén, amíg törekvéseik sikerrel jártak és 1914 őszén megnyitották a nyolcosztályos elemi iskolát.

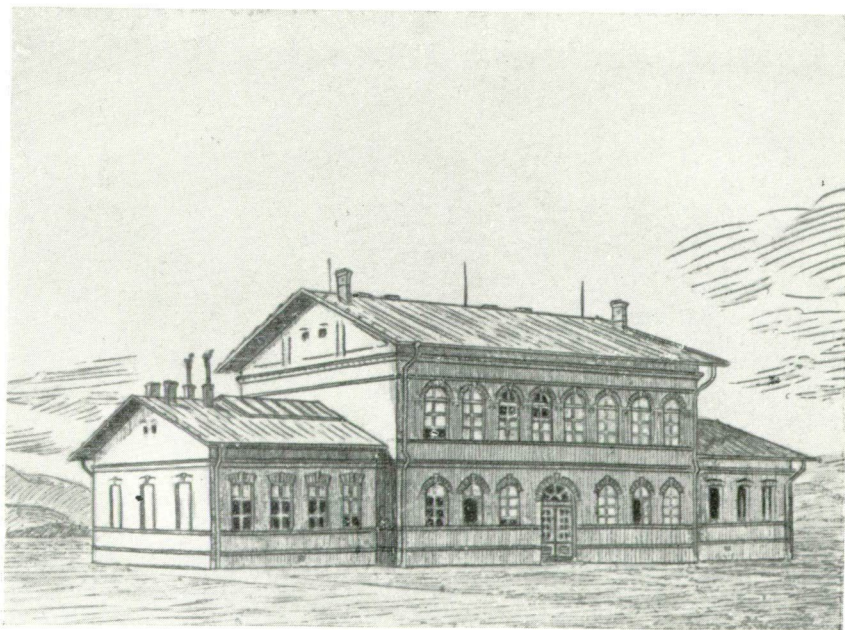
Szocialista rendszerünknek igen nagy kulturális eredménye a nyolcosztályos általános iskola megteremtése. Éppen ezért érdeklődésre tarthat számot annak a küzdelemnek a megismerése, amelyet hazánk egyik legnagyobb munkástelepülésének, Diósgyőr-Vasgyárnak műszaki vezetői és pedagógusai vívtak meg annak érdekében, hogy megszervezzék hazánk első nyolcosztályos elemi iskoláját, és korszerű oktatás-nevelésben részesítsék a gyártelep döntő többségben levő munkásgyermekét.

AZ ELEMÍ ISKOLÁK KEZDETI MEGSZERVEZÉSE

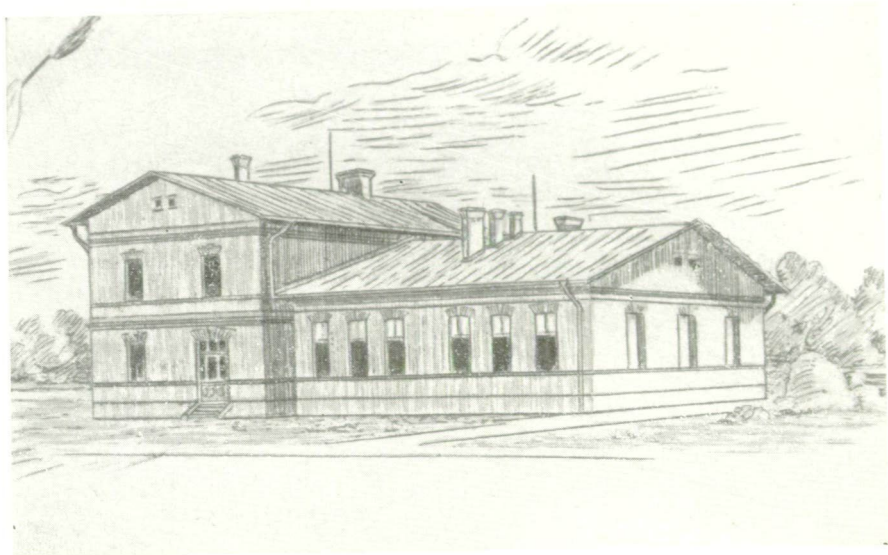
A diósgyőri új vasgyárat 1868-ban alapították. A gyár munkásainak létszáma fokozatosan emelkedett. A gyárvezetés lakások építéséről gondoskodott, a beköltöző családokkal együtt a tanköteles gyermekek létszáma is növekedett. Gondoskodni kellett az ide sereglett ipari dolgozók gyermekeinek iskoláztatásáról. A 60 főre szaporodott gyermek számára egy tanítóval működő, magánjellegű elemi iskolát szerveztek s megfelelően berendezték. A lakosok az épületet faszer-

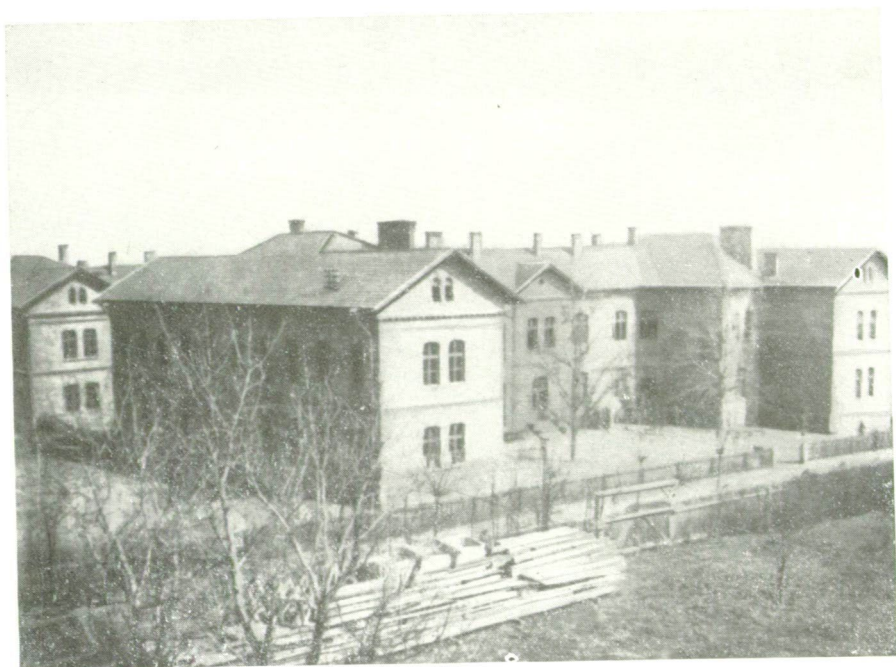
A „faiskola” rajza, amely az első iskola volt

Az 1888-ban épült fiúiskola, 1902-től a lányok használják

Az 1888-ban megépített óvoda

A diógyőrvasgyári fiúiskola, amelyet 1891 decemberében adtak át

kezetéről „faiskolának” nevezték el. 1872-ben egy kettőslakású munkásházat építettek át iskolává.

Az iskolának 1874-re már 130 tanulója volt, akiket a hivatalházból átalakított, eredetileg iskolának épített épületbe telepítettek át.¹ Tanításukkal két nevelő foglalkozott. A tanulók a VI. elemi elvégzése után három éven át az ismétlődő iskolába jártak heti 3—5 órában, amely ekkor már működött Diósgyőr-Vasgyárban.

A 70-es évek elején az iskola kincstári jellegűvé vált, a személyi és dologi szükségletek fizetésének felét a m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium vette át, a másik felét a vasgyári Társláda² és a Pénzügyminisztérium fedezte. A fejlődés olyan mérvű, hogy 1875-ben a tanítók száma egy segédtanítóval szaporodott, 1880-ban pedig a negyedik tanítói állást is rendszeresítették.

A vasgyár kezelése 1880-ban a Közmunka- és Közlekedésügyi Minisztérium hatáskörébe ment át, ami fejlődésére jótékony hatással volt. Iskolai téren ez a hatás elsőként Perecesbánya telepen mutatkozott meg.³ A szénbánya munkásai részére lakásokat építettek s az oda költöző családok gyermekei részére 1884 őszén egy addig irodának használt helyiséget ideiglenesen iskola céljára rendeztek be és az iskolába járó 60 gyermek mellé egy tanítót alkalmaztak. Majd 1886-ban felépült az új épület, amelyben két tágas tanterem, két tanítói és egy iskolaszolgálgalakság volt. Ez az iskola tulajdonképpen a vasgyári iskola kihelyezett részlege volt, mert szervezetileg és igazgatásilag közvetlenül alája tartozott.

A Vasgyár fejlődésével nem csak Perecesen, hanem Diósgyőrvasgyárban is egyre növekedett a tanulók száma, s míg 1885-ben az iskola épülete még be tudta fogadni a négy tanító által oktatott 177 gyermeket, addig — az új lakásépítkezések befejezése után — a tanulók száma annyira megszorodott, hogy az iskola gondnoksága már csak különböző szervezési intézkedések foganatosításával tudta a gyermekek iskoláztatását biztosítani. 1886—87-ben, egy éven át párhuzamos csoportokban (külön fiú-leány csoportban) folyt a tanítás, mégis szeptembertől március 1-ig 66 tanköteles gyermek helyszúke miatt nem járhatott iskolába. Ezen a helyzeten úgy segítettek, hogy ekkor segédtanítóként egy ötödik nevelőt alkalmaztak.

¹ A diósgyőri m. kir. vas- és aczelgyári állami iskolák I. Értesítője az 1888—89. és az 1889—90. iskolai évről. 4. lap.

² A Diósgyőri Társpengztár keletkezése összeesik a diósgyőri régi vasgyár (hámori vaskohó) létesítésével. Ez a vashámor Mária Terézia uralkodása alatt 1770-ben keletkezett. Alig egy évtizeddel később, 1779-ben a vashámor mellett megalakult a Diósgyőri Társláda. Ez a Társláda arra szolgált, hogy a munkaképtelen és beteg munkásokat csekélyebb összeggel vagy természetbeni juttatásokkal segítse és részükre élelmiszer és ruházat beszerzését megkönnyítse.

1868—69-ben felépült a diósgyőri új vasgyár, amikor a régi vasgyárat megszüntették. A munkásokat az új vasgyárhoz áthelyezték és egyidejűleg, 1870-ben a Társládát is az új vasgyárba helyezték. A Társláda 1881 végéig a régebben megállapított és esetről-esetre kedvezőbb módosításokkal kiegészített szabályok szerint működött. A Társláda elnevezés 1882. január 1-től Diósgyőri Bányatárspengztár lett. Célja volt a szolgálatra képtelenné vált bányá- és az azzal összeköttetésben álló művek munkás és felügyeleti személyzetének, ezek özvegyeinek és árváinak segélyezése.

A Diósgyőri Társpengztárnak a vasgyár fellendülésével 1881-ig, tehát 100 év alatt gyűjtött 146 000 korona törzsvagyona 10 év alatt 40 000 koronával emelkedett. Az 1890-es években pedig már öt évenként megkétszereződött vagyona. Ez a kedvező anyagi helyzet lehetővé tette, hogy tartalékvagyonát idők folyamán gyümölcsöztesse, illetve tagjait kedvezményes juttatásokban részesítse. Így a Társpengztár tartalékvagyonából épült 1874-ben a vasgyári vendéglő, 1893—1912 között a munkás és tisztviselő lakóházak egész sora úgy a vasgyári mint a perecesi lakótelepen.

³ Perecesbányatelepen szent bányásztak, amellyel a diósgyőri vasgyár szénigényeit elégítették ki. A telep szervezetileg közvetlenül a vasgyárnak volt alárendelve.

Gyökeresen megváltozott a helyzet 1888 szeptemberében, amikor megszűnt a *vegyes iskola*. Külön épületbe kerültek a fiúk és a leányok. Ekkor az eddigi 4 tanteremmel egy tanítói és egy szolgaszobával bíró épület a lányoknak jutott, *a fiúk pedig a most már iskola céljára épült új, korszerű épületbe költöztek át.*⁴

Az új épület a legkorszerűbb igényeket is kielégítette. A 75 éves, naturtéglából készült épület még ma is megfelelő. Szerterái mintaszerűek voltak. Az állami gyárak igazgatója, ZIMMERMANN FRIGYES (a Budapesti Mozdony- és Gépgyár, valamint a Diósgyőri Vas- Acél- és Gépgyár egy igazgató alá tartozott) az egyes tantermeket svájci mintára 25—30 tanulóra tervezette s amikor a tervek elkészültek, a fiúiskolára — emeletként — sajátkezűleg rajzolt be egy dísztermet az iskolai ünnepélyek megtartására, ami szintén megépült.

Egyidejűleg a vasgyár által fenntartott kincstári iskolát államosították. A fiúiskola 6, a leány 4, az óvoda 2 tanerős iskola lett.

A fiúiskola megnyitásán kívül *igen jelentős esemény volt az óvoda megnyitása is*, amely egy nagy játéktérrel, egy ruhatárral, egy előszobával s külön a fiúk, külön a lányok számára 4—4 mellékhelyiséggel rendelkezett. Ugyanebben az épületben két óvónő és egy dada részére lakást is biztosítottak. Ez az épület is — parkett padlójával, a kertben elültetett 32 fával, a gyermekek részére elhelyezett kerti padokkal — megfelelt a korszerű igényeknek.

Az új tanügyi intézmények létesítése ZIMMERMANN FRIGYES gyárigazgató szorgalmazásán kívül főleg BAROSS GÁBOR kereskedelemügyi miniszter érdeme volt, aki azért támogatta a mintaszerű fiúiskolának a felépítését, mert szerinte „Magyarországon az ipar akkor fog igazán fejlődni és felvirágozni, ha a munkás nép nem csak testi erővel dolgozik, hanem ha a test erejével a szellem ereje is párosul, ha ki-ki tudja, hogy mit miért cselekszik, ha a munkás népet . . . az értelmiség azon fokára emeljük, hol belátja a munkának, a becsületes munkának fontos szerepét, hol meggyőződésé válik, hogy *csak a munka az, ami használ az egyesnek, biztosítja a társadalmat és alapja a haza jólétének, felvirágzásának.*”⁵

BAROSS GÁBOR miniszter a kapitalista társadalom érdekeinek megfelelően támogatta az iskoláztatás ügyét. Korántsem gondolhatunk arra, — sem itt, sem méltatásunk többi részénél — hogy BAROSS és a kultúrpolitikusok az értelmiség szintjére akarták volna emelni a munkásságot. Ez a kapitalista társadalomban fennálló munkamegosztással is ellenkezett volna. Még élesebbé válik ez a kontraszt annak hangoztatásával, hogy a munka, a becsületes munka az, amely a haza jólétének az alapja; ugyanis ez igaz, de azt kell látnunk, hogy a jólét a kapitalista társadalomban nem mindenkinek, hanem csak az uralkodó osztály szűk körének a jólétét jelentette. Egy ilyen miniszteri nyilatkozat az osztályharc élét akarta tompítani, különben az is figyelemre méltó, ahogy egy kapitalista miniszter meg akarja győzni a munkásokat a becsületes munka eredményéről.

Az is nyilvánvaló, hogy a rendszer a tanultabb munkások képzésével a munkásarisztokrácia kinevelésére törekedett, hogy ezáltal megbontsa a munkásegységet. Azáltal, hogy a Diósgyőri Társaságnak kétféle, keresetük után 6 és 3 százalékot fizető tagjai voltak, részben elérték ezt a megosztást, mert a 6 százalékot fizető munkások sokkal több kedvezményben részesültek mint a másik csoportba tartozók. Természetes, hogy az első csoportba tartozók jobban féltették állásukat, kiváltságosabb helyzetüket (olcsó lakás, tüzelő, világítás, orvos- és gyógyszereszköztartás stb.), mint a második kategóriába tartozó munkások. Ez a tény jelentős oka volt annak, hogy Diósgyőrvasgyárban, néhány századfordulókori kisebb sztrájkot kivéve, erőteljes munkásmozgalommal 1916 nyaráig nem találkozunk.

A kapitalista termelés irányítói viszont azt is felismerték, hogy a képzetesebb munkások jobban szolgálták a termelés érdekeit, ezért gondot fordítottak a szakmunkásképzés elősegítésére.

⁴ Az 1888-as új fiúiskola (ma leány) műszaki leírása az Értésítő 5. lapján található.

⁵ Uo. 8. lap.

Az iskolák eredményes működése szempontjából nagy nyereséget jelentett, hogy az 1888—89. tanévtől az igazgatói teendőket ellátását LAUB (később HIDÁSI) SÁNDOR vállalta el, aki tanítóképezdei tanári képesítéssel is rendelkezett. Ez a széles látókörű pedagógus minden lehetőséget megragadott, hogy a diósgyőrvasgyári iskolák oktató—nevelő munkáját minél eredményesebbé tegye.

Így 1889 novemberétől a fiúiskolánál külön rajztanítói állást szerveztek, mivel ezek a tanulók egykor gyári munkások lesznek s mint ilyeneknek a rajzban bizonyos jártasságra lesz szükségük. A rendszeres rajztanítás a tanterv szerint csak a III. osztályban kezdődött volna meg, de tekintettel a speciális viszonyokra már az I. és II. osztályban is bevezették a rajztanítást, ami jó előkészítésnek bizonyult. A III. és IV. osztályban heti 3—3, az V—VI. osztályban heti 4 órát fordítottak rajzra. Az ismétlő iskolában a tanulók igen heterogén csoportot képeztek. Akadtak köztük olyanok, akik 5—6 elemi végeztek, azonban voltak olyanok is, akik egyet se vagy csak 1—2 osztályt. A tanítási órák száma alacsony volt, heti 3—5. Ezért heterogén jellege miatt az ismétlő iskola nem felelt meg annak a célnak, hogy az elemi iskola anyagát ismétlés által felfrissítse, megszilárdítsa. Laub utasítására az eredményesebb és könnyebb tanítás érdekében a növendékeket két csoportra, kezdőkre és haladókra osztották fel. Mindkét csoportban heti 4 órában tanították a rajzot. A kezdőket bevezették a mértani rajz elemeibe, a kiválóbbakat pedig szakrajzzal foglalkoztatták. A vasgyári iskola a rajztanítás terén országos viszonylatban is igen szép eredményeket ért el. A szakrajz ismerete iránt támasztott igények azt eredményezték, hogy 1888 őszétől a 15 évesnél idősebb gyári inasok és legények önként vettek részt a rajztanításban, amelyet tanfolyamként szerveztek meg. Számuk 12 volt.

A lányok rajztanításánál a kézügyesség fejlesztése és az ízlés finomítása mellett különös gondot fordítottak a rajznak a női kézimunkánál való felhasználására s az egyszerűbb magyar motívumok lerajzolására.

A kertészkedést is megkezdték 1890-ben az iskolai kertben, amire azért fordítottak gondot, mert ez nem csak arra adott jó lehetőséget, hogy a tanító foglalkozás közben tanítványainak egyéni hajlamait jobban megismerje, hanem azért is, mert a gyártelep minden egyes lakásához kert is tartozott s erre a tudásra a növendékeknek valóban szükségük volt. A hasznossági szemponton kívül az erkölcsi nevelés szempontjából is szükségesnek tartották, mert „*ez gyakorlati eszköz kezünkben arra nézve, hogy a leendő munkást munkásságra neveljük s a munkát vele megszeretessük*” írta LAUB beszámolójában.⁶

Az énektanításban szintén LAUB szorgalmazására valósították meg a tanterv intencióját, a hangjegy utáni s nem pusztán a hallás utáni éneklést.

A diósgyőrvasgyári oktatási intézményeket nem csupán a korszerű kivitelezésük, de a bennük folyó eredményes munka is jellemezte. Tény, hogy ezeket az intézményeket a 90-es évektől fogva a szakemberek nem csupán az ország messzi vidékeiről, hanem az Osztrák—Magyar Monarchia országaiból, sőt még más országból is felkeresték. A látogatók száma évi 80—100 fő volt.

A VASGYÁRI ISKOLÁK ELSŐ PEDAGÓGUSAI

Kik voltak a legelsőek? Nem tudjuk, csupán azt, hogy NOVÁK SÁNDOR már 1875-ben, felesége, KOVÁCS KORNÉLIA pedig 1877-ben már itt tanított. Az 1888-as feljegyzések szerint az óvodánál özv. GÁLNÉ MÜLLER GIZELLA és KOVÁCS

⁶ Uo. 12. lap.

ILONA, a fiúiskolánál BORSODI KOVÁCS BÉLA, HRICSOVSZKY HULJÁK PÁL, ISTVÁNCICS GYÖRGY, LAUB SÁNDOR, SZEBENYI JÓZSEF, a leányiskolánál BRÓSZ LUJZA, GYŐRINÉ TRIPÁMER ARANKA és NOVÁKNÉ KOVÁCS KORNÉLIA, a percesi iskolánál DROPPA FERENC működött.

A nevelői kar nagyobb része felkészültség tekintetében már képesítésénél fogva is az átlagból kiemelkedő személyekből állt. A fiúiskola hat tanítója közül négynek a tanítóinál magasabb képesítése volt; így pl. BORSODI KOVÁCS BÉLA okl. méhészt, ISTVÁNCICS GYÖRGY okl. polgári iskolai rajztanító, LAUB SÁNDOR igazgató okl. torna- és háziipar tanító, okl. polgári iskolai tanító és képesített tanítóképezdei tanár, SZEBENYI JÓZSEF pedig 3 évig hallgatta a bölcsészeti tanfolyamot az egyetemen. Ez a tény már eléggé magyarázatát adja annak, hogy az oklevelek tulajdonosai nem egyszerű nevelők voltak, akik a tanítást mesterségnek tartják, hanem a tudás megismerésére törekvő tanítványokat a tanterv célkitűzéseire maradéktalanul megtanító, jellemes fiatalokat nevelő pedagógusok, akik kiváló munkájukkal a diósgyőrvasgyári iskolát mintaintézetű fejlesztették ki.

Képesítésüknek megfelelően országos viszonylatban is a kiemelkedők közé tartoztak illetményeik. Az óvónők fizetése évi 450, a tanítónőké 500, a tanítóké pedig 600.- Ft-ban nyert megállapítást s valamennyi nevelő természetbeni lakást és évi 100 q barnaszén fűtési átalányt élvezett. Az igazgató fizetése évi 1.000, a rajztanítói 800.- Ft-ban nyert megállapítást, természetesen ők is élvezték a természetbeni lakást és fűtést,⁷ és a MÁV. vasúti szabadjegy kedvezményét. Ugyanis BAROSS GÁBOR kereskedelemügyi miniszter, akinek tárcájához tartoztak a gyárak, a vasgyári tisztviselők által élvezett vasúti szabadjegy kedvezményét a tanszemélyzet tagjaira is kiterjesztette, annak dacára, hogy ők a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz tartoztak. Egyébként is a felsorolt illetményekből a VKM csupán az állami tanítóokra megállapított illetményeket folyósította, a különbözetet, továbbá az iskola fenntartásának összes dologi kiadását a diósgyőri vas- és acélgyár, illetőleg ezen keresztül a kereskedelemügyi tárca viselte. BAROSS GÁBOR ezt a gavalléros eljárást azzal indokolta, hogy a vasgyár telepén, ahol a megélhetés feltételei azonosak, a tanító és a hasonló képzettségű tisztviselő között különbséget tenni nem lehet.

Ez a szociális gondoskodás, valamint a kedvező oktatási feltételek sokban hozzájárultak ahhoz, hogy a vasgyári tanerők tehetségüket, munkakedvüket maradéktalanul a népoktatásügy és a vasgyári érdekek szolgálatába állították.

A vasgyári pedagógusok nagyszerű vezetőt kaptak LAUB SÁNDOR személyében, aki rendkívüli ambícióval látta el hivatalát. Vezetése alatt az iskolák hivatásuk magaslatára emelkedtek. *Ez a rohamos fejlődés 1896-ban, a Millennium esztendejében érte el egyik csúcspontját, amikor a vasgyári iskolák a budapesti kiállításon a diósgyőri vas- és acélgyár megcsodált ipari termékei keretében szintén bemutatták munkásságuk kiváló eredményeit, amelyek az óráról-órára kidolgozott tantervben s az azzal összhangban álló gyönyörű írásbeli dolgozatokban és főleg a szebbnél-szebb rajzokban jutottak kifejezésre.*⁸

⁷ KERESZTES VENCEL „Az első nyolcosztályú népiskola” címen az 1940-es évek elején megtartott előadásából.

⁸ Uo.

AZ ISKOLÁK BENÉPESEDÉSE

A diósgyőrvasgyári oktatási intézmények iránti érdeklődés a szülők részéről a 80-as évek végétől kezd fokozódni. Amíg a tankötelesek száma

1870-ben	60 gyermek
1875-ben	119 gyermek
1880-ben	132 gyermek
1885-ben	177 gyermek

addig az 1888—89. tanévre beiratkozottak száma így alakult:

Iskola	Fiú	Leány	Összesen
Óvodába	79	75	154
Elemi iskolába	148	128	276
Ismétlő iskolába	9	5	14
Rajztanuló iskolába	22	—	22
Perecesi elemibe	43	28	71
Összesen	301	236	537

Szembeötlő a szaporodás 1870-től 1875-ig, valamint 1885-től 1890-ig, aminek az a magyarázata, hogy 1870—75 közt épült fel a régi gyarmat (lakótelep) és 1885-ben az új gyarmat, ami a lakossággal való betelepítés után 600—700 főnyi szaporulatot jelentett.

Az eredményes oktató-nevelő munka nagy vonzóerőt gyakorolt, 1888—89-ben már jelentős azoknak a gyermekeknek a száma, akik a *gyártelepen kívüli helyekről* járnak az iskolába:

Iskola	Fiú	Leány	Összesen
Óvodába	13	16	29
Elemibe	57	58	115
Ismétlőbe	4	—	4
Rajztanulóba	10	—	10
Összesen	84	74	148

Az 1891—92. tanévben már 580-ra emelkedett a tanulók száma, pedig több olyan gyermeket, aki eddig a vasgyári iskolák egyikébe se járt és a szomszédos Diósgyőr anyaközségből (3 km) vagy Miskolcra (4 km) szeretett volna Vasgyárba járni, részben a távolság miatt, mert a gyermekek nemcsak fáradtan,

hanem sokszor átázva, télen átfázva érkeztek meg, részben a helyszűke miatt elutasítottak. Különösen sok óvodást kellett visszautasítani (35-öt), mert a hely befogadóképessége csak 130 gyermek részére volt elegendő.

A tantestület LAUB vezetése mellett arra törekedett, hogy növendékeit a viszonyokhoz képest minél jobb nevelésben és oktatásban részesítse. Még a tanítások kezdete előtt megállapította az órarendet, jóváhagyás végett bemutatta az iskola gondnokságának, felterjesztette a tanfelügyelőhöz s egész éven változatlanul betartotta. A tanítás teljesen a miniszteri tanterv szerint történt, az abban kijelölt anyagot részletes tanmenetekben már az előző években feldolgozták s a tanfelügyelő által jóváhagyott tanmenetek alapján igyekeztek tanítani, ez képezte a tantestület egyik legfőbb törekvését. A tanítók egész éven át vezették az egyes órák tanítási anyagát feltüntető osztálykönyveket és a növendékek mulasztásait tartalmazó naplókat. Évi nyolc értekezletet tartottak. Többször előfordult, hogy betegség miatt többen hetekig hiányoztak, amin úgy segítettek, hogy helyettesítésre a tanítói képesítéssel rendelkező óvónőket osztották be. A 90-es évek elején igen megszaporodott az igazolatlan mulasztások száma. Ennek megszüntetése végett a mulasztó gyermekek szüleinek az iskolagondnokság elnökének aláírásával ellátott figyelmeztetést⁹ küldték ki, hogy gyermeke igazolatlan távollétét 24 órán belül igazolja, különben az 1868. évi XXXVIII. törvény 4. §-a értelmében megbüntetik.

Ez az eljárás igen eredményesnek bizonyult. Nagy mértékben csökkentették az igazolatlan mulasztások számát, amit az alábbi adatok bizonyítanak:

⁹ A Figyelmeztetés az alábbi szövegű volt:

M. kir. vas- és acélgyári állami iskola
Diósgyőr, gyártelep.

.....szám
189.

FIGYELMEZTETÉS

.....munkásnak

HELYBEN

Miután.....nevű gyermeke, aki a helybeli állami iskola.....osztályát látogatja, ma délután nem volt jelen az iskolai tanításon és távolmaradásra előzetesen engedélyt nem nyert, felhívom, hogy gyermekének ebbeli mulasztását 24 óra leforgása alatt aláírott osztálytanítónál igazolja, különben az 1868. évi 38. tc. 4. §-a értelmében meg fog büntettetni.

Diósgyőr, gyártelep 189.....hó.....

.....
osztálytanító

Láttam és tudomásul vettem:

.....
gondnoksági elnök

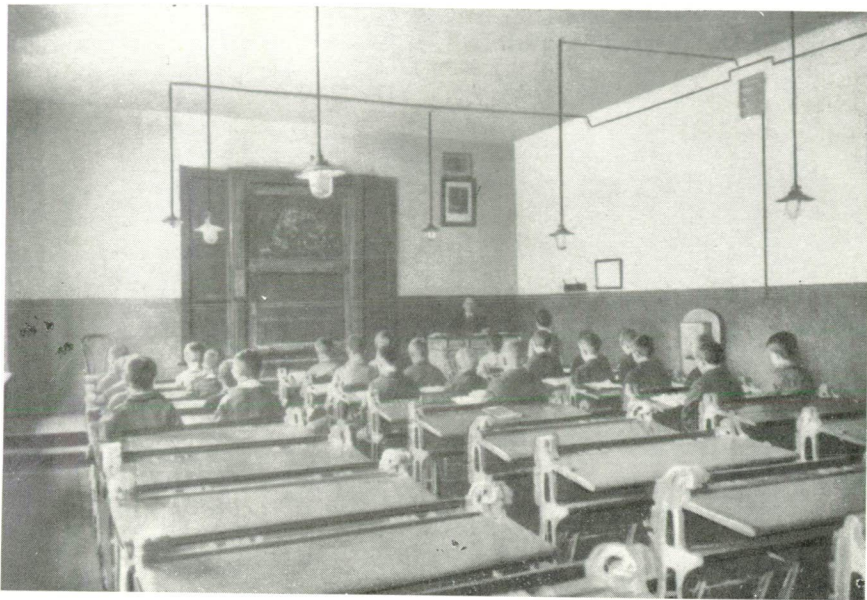
.....szülő.

Jegyzet. 1. A tanulónak az iskolai tanítástól $\frac{1}{2}$ vagy 1 napi elmaradásra az osztálytanító, 6 napi időre terjedő távollétre az igazgatótanító, ennél hosszabb szabadságra a gondnoksági elnök adja az engedélyt.

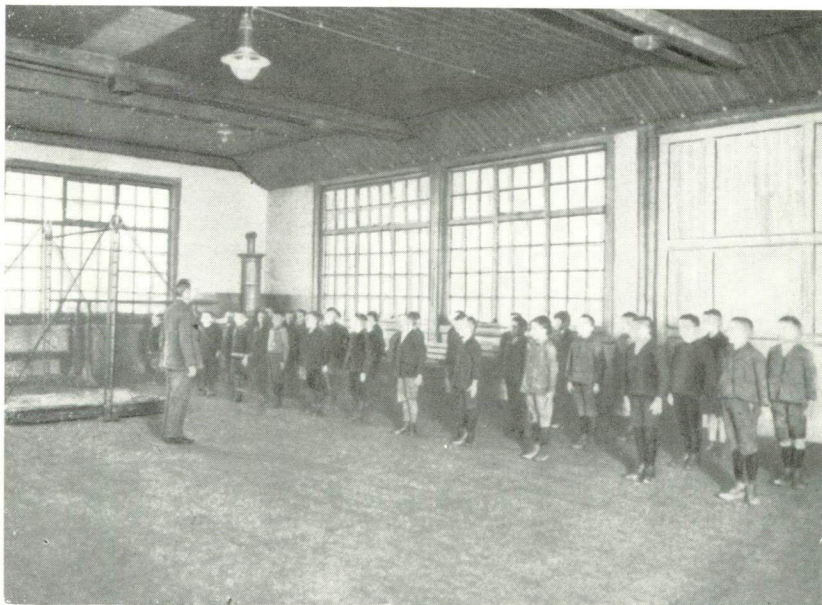
2. Iskolai mulasztásra engedélyt adni, vagy engedélyt nem kérhetes esetén a mulasztást kimenteni lehet: betegség miatt; a családban történt halál esetén vagy más hasonló csapáskor; nagyobb családi ünnepélyek alkalmával.

3. Az 1868. évi 38. tc. 4. §-ának értelmében a szülő, ha gyermekét nem küldi rendszeren az iskolába, első ízben kötelességének teljesítésére figyelmeztetendő, ha erre sem járhatja fel; 50 krajcárra, 1, 2, 3, 4 frt-ra büntethető, sőt azután a gyermek mellé külön gyám is rendelhető.

Az 1891—92. évi Értesítő 6. lapján.

A fiúiskola egy osztályterme

A fiúiskola tornaterme

Iskolai év	Tanulók száma	Igazolatlan félnap
1888—89	383	341
1889—90	412	300
1890—91	439	641
A figyelmeztetések bevezetése utáni helyzet:		
1891—92	446	101
1892—93	466	16

Az 1893—94-es tanévben már egyetlen szülőt sem kellett gyermeke igazolatlan mulasztása miatt megbírságotlani, mert a szülők minden mulasztást igazoltak és figyelmeztetést is csak 67-et kellett kiküldeni.

Feudális csökevény az a tény, hogy az iskola gondnoka a gyárfőnök.

Az oktató-nevelő munka eredményességét még erősen gátolták a gyakran fellépő *járványos betegségek*, (skarlát, kanyaró), amelyek évente több halálos áldozatot szedtek s amik miatt gyakran hónapokra beszüntették a tanítást. Az 1890—91. tanévben pl. háromszor kellett többhetes szünetet kiadni. Nehézséget jelentett az is, hogy a *tantestület tagjai közül többen hetekig betegeskedtek*.

AZ ISKOLÁK ÉS A SZÜLŐK KAPCSOLATA

A tanulók szorgalma és előmenetele kielégítő volt. LAUB SÁNDOR igazgató jelentésében kiemeli, hogy a „*példás magaviseletű és kitartó szorgalommal bíró tanítványok — alig néhánynak a kivételével — munkások gyermekei, kiken meglát-szik, hogy szülőik igazán gondos és józan nevelésben részesítik.*”¹⁰ LAUB örömmel tesz erről említést, sőt azt is leszögezi, hogy a gyermekek szülei mindenkor készségesen támogatják az iskolát s köszönettel fogadják, ha az iskola gyermekeik valamilyen hibájára figyelmezteti őket s támogatásukra igényt tart.

Eme igen fontos megállapítások mellett nem szabad elsiklanunk. Egy pillanatra meg kell állnunk, mert a diósgyőrvasgyári munkáscsaládok erkölcsi felfogásáról, gyermekeik tanuláshoz való viszonyulásáról és a pedagógusok megbecsüléséről igen lényeges jellemvonást adnak. Feltételezhető, hogy már a korábbi két évtizedben is hasonló lehetett a helyzet, de arról még nem tehetek említést az igazgatók, mert az évi Értesítők még nem jelentek meg. Azonban LAUB már nem az átlag tanító, hanem magasan képesített tanítóképzési tanár, aki észreveszi ezt aényt és fontosnak tartja kiemelését. Különben LAUB volt az, aki elkezdte a vasgyári iskolák Értesítőjének a kinyomatását is, s ezáltal a tanügyi problémákért érdeklődő személyeken kívül jó szolgálatot tett azoknak is, akik a munkásosztály történetének feldolgozásával foglalkoznak, mert erre vonatkozólag értékes anyagot találunk bennük.

Nem vitás, hogy az iskolai eredmények elérésében sokat jelentettek a korszerű oktatási intézmények. Sokat jelentettek, de nem mindent. Ugyanis a döntő az volt, hogy milyen szellem uralkodik bennük s ennek kialakulásához nem csupán az igazgató és a nevelők, hanem a gyermekek nevelésével gondosan törődő

¹⁰ Az 1891—92-es Értesítő 8. lapján.

munkásszülők is jelentős mértékben hozzájárultak. Ezek a szülők sok esetben az ország fővárosából, az Osztrák—Magyar Monarchia iparilag fejlett üzemeiből, többször külföldről jöttek Vasgyárba s már megbecsülték a tudományt. A 80-as évektől kezdve rohamosan fejlődött a gyár.

Amíg 1880-ban mindössze	684	a munkások száma, addig		
1890	2060	„	„	
1895	4404	„	„	
1900	6119	„	„	
1910	7066	„	„	11

A gyártelen letelepedő munkások legtöbbször szakmailag képzett, világított, intelligens, sok esetben iskolázott ember, akik a gyár törzsgárdáját képezték, ezért is kaptak lakást a telepen. Jónéhányan közülük már megismerkedtek a marxista tanításokkal. Gondjuk volt arra, hogy a munkásgyermek iskolázása már másképpen történjék mint az ország sok más iskolájában. Ez a törzsgárda a fárasztó, napi 12 órai gyári munka után nem a kocsmában költi el keresetét, hanem megalakít több munkás kulturális egyesületet és választékosabb módon szórakozni, művelődni akar. A helybeli színjátszás nyomaival 1888-ban már találkozunk; 1892-ben alakul meg egy kazánkovács oktató munkája nyomán a fuvós zenekar, amelyet 1893-ban gyári zenekarrá szerveznek át s 1896-ban már szimfonikus összeállításban is működik. 1893-ban alakul meg a József Dal- és Önképző Egyesület, amelynek keretében könyvtárat létesítenek és felkarolják a munkás színjátszást.

Természetes, ahol a szülőknél ennyi a kulturális kezdeményezés, ott a gyermekek nevelése, a velük való törődés sem másodrendű dolog. Sőt vannak már munkásszülők, akik jól tanuló gyermeküket a miskolci polgári iskolába vagy a gimnáziumba iratják be, bár a bejárás fáradságos a 4 km-re fekvő középiskolákba, a szállítás céljára létesített lóvasút csak a 90-es évek vége felé kezdte meg működését.

Ritkán akadtak olyan családok is, amelyek nem látták be, hogy az iskola az oktatás és nevelés fontos tényezője s a szülői háznak nehéz munkájában munkatársa, kisegítője vagy helyettesítője. Egyes szülők nem látják be, „*hogyan nekünk — írja LAUB — nincs más célunk és akaratunk, mint a gyermekeket, akiket ránk bíznak, nevelés és oktatás által, melyet szeretettel, türelemmel, buzdítással és elismeréssel, ha kell, esetleg büntetéssel is eszközölünk, lassanként értelmű és erkölcsös egyénekké képezni, hogy szülőiknek öröme, a társadalomnak s a hazának munkás, hasznavehető s hű tagjaivá válhassanak.*”¹²

Ennek érdekében a tantestület *havi tudósítók* révén igyekezett a szülőkkel a kapcsolatot fenntartani és figyelmüket gyermekeik érdekeire felhívni. És éppen ezek a tudósítások azt idézték elő, hogy egyes szülők — különösen ha gyermekük nem olyan osztályzatot vitt haza, mint amilyet vártak — ellentétbe kerültek az iskolával és mindenért a tanítót, az iskolát okolták.

Hagyományá vált a vasgyári iskoláknál, hogy az árva és szegénysorsú gyermekek tankönyvekkel való ellátását a gyár jótékonyági alapjából biztosították. Ugy szintén a karácsonyfa ünnepélyek alkalmával megajándékozták őket.

¹¹ KISZÉLY GYULA adatai.

¹² Az 1891—92-es Értesítő 8. lapján.

AZ ÚJ LEÁNYISKOLA FELÉPÍTÉSE

LAUB SÁNDOR igen tevékeny pedagógus volt. Látta, hogy a népiskolai oktatás—nevelés sikere sok tényezőn múlik. Kedvező viszonyok mellett sokkal jobb eredményeket lehet elérni, mint kedvezőtlenek között. Az új fiúiskola felépítése óta tapasztalták, hogy a szép, tágas, mintaszerűen felszerelt, barátságos és kellemes érzést keltő tanteremben könnyebb oktatni—nevelni, a siker nagyobb biztosítékával lehet a cél felé haladni, mint szűk, rossz bútorzattal ellátott s tanszerekben általában szűkölködő, barátságtalan helyiségben.

A vasgyári lányiskola épülete, amely 1868-ban hivatalháznak épült, a 70-es évek végén közös iskola lett, majd az új fiúiskola felépülésétől leányiskolául szolgált, rossz bútorzattal és felszereléssel rendelkezett; nem felelt meg a pedagógiai követelményeknek és előírásoknak.

Addig hangoztatta a helyzet tarthatatlanságát, amíg a gyárak új igazgatója, FÖRSTER NÁNDOR az új iskola terveit elkészíttette, amelyeket a Kereskedelemügyi Miniszter jóváhagyott. Az új leányiskola építését 1893 őszén kezdték meg s 1894 júniusára az új leányiskola készen állt.¹³ Az új leányiskola felépítésével valamennyi vasgyári iskola az ország legkorszerűbb oktatási intézményei közé tartozott.

LAUB SÁNDOR ISKOLASZERVEZÉSI TERVEI

LAUB, aki széles látókörű pedagógus volt, nem csupán a népiskolák ügyét viselte szíven, hanem meg akarta valósítani azt az elgondolást is, hogy a vasgyári iskolák a vasgyár részére tanult, képzett munkástörzset neveljenek. Sokat fáradozott ennek érdekében. Először 3—4 évfolyamú vasipari iskolát, majd vas- és gépipari szakiskolát akart szervezni. Néhány hasonló irányú ipariskola szervezetének tanulmányozása végett FÖRSTER NÁNDORRAL, az állami gyárak igazgatójával 1892 novemberében egy hónapos tanulmányútra ment Ausztriába, Cseh- és Németországba.

Hazatérésük után FÖRSTER megbízásából LAUB kidolgozta egy internátussal és tanműhellyel rendelkező középfokú vasipari iskola felállításának tervét. Ebbe az új törekvésbe igen sok érdek kapcsolódott be, amelyek fém-, gép-, vasipari iskolát, illetve gépészeti és vaskohászati szakiskolát kívántak létesíteni. Az újabb és újabb tervek miatt a tanterveket LAUBbal ismételten átdolgoztatták, sajnos, több évi áldozatos munka és küzdelem után ezek a tervek a Pénzügyminisztérium állásfoglalása következtében elodázódtak.

A fentemlített tervektől függetlenül a tanulmányút tapasztalatainak felhasználásával 1895 májusában egy alsófokú szakirányú iskolát, majd az 1895—96. tanévtől egy általános iparostanonc iskolát szerveztek,¹⁴ amelyek az elemi iskolákkal szoros kapcsolatban álltak.

A Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 1895 májusában a vasgyári és perezési népoktatási intézményeket és az alkalmazott tanszemélyzetet, valamint az állami iskolai gondnokság kinevezési jogát 1896. július 1-től a Kereskedelemügyi Miniszter hatáskörébe engedte, át, azzal a kikötéssel, hogy a szóban forgó intézmények továbbra is állami jellegűnek tekintessenek.

¹³ Műszaki leírása az 1893—94. tanévi Értesítő 6. lapján.

¹⁴ Az 1894—95-ös Értesítő 11. lapján.

A Kereskedelemügyi Miniszter az iskolák átvételével kapcsolatban leszögezte, hogy a létesítendő vasipari szakiskola vezetését, valamint az átvett elemi népoktatási intézetek igazgatását egy személyben akarja egyesíteni, s ez a személy — tekintettel a felállítandó iskola szakjellegére — csak gépészmérnök lehet. Ez az intézkedés mélyen sértette LAUB SÁNDOR önértetét és lemondott állásáról. Kassára költözött, ahová a VKM. Abauj-Torna megye segédtanfelügyelőjévé nevezte ki.¹⁵ LAUB távozásával nagy kezdeményező tehetséggel rendelkező pedagógust veszített el Diósgyőrvasgyár oktatásügye.

A felállítandó iskolára a végleges csapást az jelentette, hogy 1897 végén FÖRSTER NÁNDOR, a budapesti és diósgyőri áll. gyárak igazgatója megvált állásától. FÖRSTER távozása után a két gyárat a Pénzügyminisztérium vasmű osztályában kezelt többi gyárral egyesítették, aminek következtében kiváltak a Kereskedelmi Miniszter tárcája köréből.

A századforduló végén jelentkező ipari pangás a Pénzügyminisztériumot messzemenő takarékosagra sarkallta s ezért a miniszter a szóban forgó iskola felállítását a kedvezőbb gazdasági helyzet bekövetkeztéig elhalasztotta.

A tanulók számának tetemes megnövekedése miatt 1901 őszére mind a fiú- mind a lányiskola már képtelen volt befogadni a beírt gyermekeket, amiért a gyártelepi I. számú munkáslaktanya épületét fiúiskolává alakították át. Az új fiúiskolában a tanítást 1901. december 1-én kezdték meg. A fiúiskola kiürített épületét pedig leányiskolává alakították át, ahol 1902. március 1-én kezdődött meg a tanítás. Az eddigi leányiskolát hivatalnoki lakásokká alakították át.¹⁶

A századforduló utáni években az ipari termelés pangott. Sok munkás elhagyta munkahelyét és a lakótelepet, mert nem kapott munkát. Az évtized közepétől javult a helyzet. Az új iskolaépületek egyelőre ki tudták elégíteni a szaporulattal járó igényeket. 1912-ben már hatalmas mértékben megnövekedett a diósgyőri gyár dolgozóinak létszáma (8856 fő) és termelése. Ugyancsak megnövekedtek az igények a munkások szakmai tudását illetően. A gyár igényeinek megfelelően át kellett szervezni a tanoncképző iskolákat. A gyárigazgatóság ennek a problémának megoldásával az iskolai ügyosztályt bízta meg.

A KERESZTES—PITTRÓFF TERV

KERESZTES VENCEL főtanító és PITTRÓFF KÁLMÁN iskolagondnok (ügyosztályfőnök) felismerték, hogy Diósgyőrnek nem altisztképző (műszaki segéd-tiszt, középkáder), hanem munkásképző iskolára van szüksége. A középfokú vasipari szakiskola felállításának még mindig kísértő tervét tehát véglegesen el kellett vetni s helyébe egy olyan alsófokú szakirányú iskola tervét kellett állítani, amely tömegesen neveli a gyáripar, elsősorban a diósgyőri vasgyár különleges viszonyainak megfelelő munkaerőt. Ennek életképességét csak úgy lehetett biztosítani, ha emelik a tanoncok előképzettségének színvonalát s azt lehetőleg egységes színvonalra hozzák. A gyáripar nap nap után fokozottabb igényeket támasztott a munkásokkal szemben, ezért a tervezet számolt ezzel az igénnyel és lehetővé akarta tenni az iparos tanoncok számára, hogy tanulmányaik elvégzése után ezeknek az igényeknek nehézség nélkül meg tudjanak felelni. Az elemi iskola hat osztályának elvégzése, ha pillanatnyilag meg is felelt ugyan az igények kielégítésére, azonban a jövőben bekövetkező fejlődés igényeinek kielégítésére már alkalmatlannak mutatkozott.

¹⁵ Az 1894—95-ös Értesítő 10. lapján.

¹⁶ Az 1901—02-es Értesítő 4—5. lapján.

KERESZTES és PITTRÖFF szükségesnek látták egy olyan iskoláztatási lehetőségnek a megteremtését, amely az elemi iskola hat osztályát végzett növendékeket átvezeti az ipari élet területére, ha azok ipari pályára akarnak lépni. Erre a képzésre igen alkalmasnak mutatkozott az a két esztendő, amely a VI. elemi elvégzésétől, tehát általában a 12. életévtől a 14. életév betöltéséig tartott, amikor az ifjak már beléphettek a gyár területére. Ugyanis az ipartörvény rendelkezései értelmében a gyárakhoz tanulókat csak a 14. életév betöltése után lehetett felvenni.

A gyermekek 12. életévük betöltése után csak az ismétlő iskolára voltak kötelezhetőek. Ez a helyzet, sajnos, a vasgyári szülők gyermekeinek általános züllesztését eredményezte. Az ismétlő iskolai oktatás nem volt elegendő arra, hogy a mindennapi iskolában megszerzett ismereteiket megszilárdítsa és megtartsa, viszont az a két év, amelyet a 12. életév betöltésétől a szerződésalkötés lehetőségéig, tehát a 14. életév betöltéséig minden komolyabb elfoglaltság nélkül töltöttek el, éppen elég volt arra, hogy majd minden ismeretet elfelejtve, lelkileg elparlagiasodva, erősen kifogásolt magatartással kerüljenek a tanonciskolába.

Mezőgazdasági vidéken ez a helyzet ennyire nem éleződött ki, mert a gazdálkodó személy hasonló korú gyermekét a maga gazdaságában minden korlátozás nélkül hasznosan tudta foglalkoztatni.

A gyáripari munkásnál ez a lehetőség az adott korlátozások miatt nem állt fenn, sőt sok esetben maga a szülő készítette csavargásra gyermekét, csak hogy megszabaduljon nem mindig kellemes társaságától. Ezek a fiatalok legtöbbször a kocsmák környékén haszontalankodtak, ahol semmi jót nem tanultak.

A tanoncok csekély előképzettsége, valamint a vasgyári fiúk kétéves tétlen élete volt a legfőbb akadálya annak, hogy a tanonciskolák a folyton emelkedő gyáripari termelés jogos kívánságainak mindenben eleget tegyenek. Keresni kellett tehát a módot, amely ezeket a visszasságokat megszünteti s lehetőséget nyújt egy olyan iparostanonc iskola megszervezésére, amely a gyárak speciális igényeivel számolva biztosítja egy értelmes, intelligens, jól képzett munkástörzs kiképzését.

Ez a két esztendő elegendőnek mutatkozott egy olyan ipari irányú iskola felállítására, amely részben hasznosan fogja foglalkoztatni a tétlenségrekárhozott ifjúságot, részben alapot fog szolgáltatni egy olyan vasipari iskolának, amely meg fog felelni minden hozzáfűzött váráhozásnak. KERESZTES és PITTRÖFF a fent említettek meggondolásával és megállapításával jutottak el az elemi iskola nyolc osztályúvá való kiépítésének gondolatához.

Terveiket nemcsak a diósgyőri vasgyár, de az állami gyárak központi igazgatósága is jóváhagyta, sőt — a felsőbb jóváhagyás reményében — 1912 áprilisában engedélyt adott arra, hogy a fent vázolt iskola tantervét és szervezeti szabályzatát kidolgozzák.¹⁶ Ezzel a feladattal augusztus közepére elkészültek. Jóváhagyás végett való felterjesztését azonban egy váratlan körülmény elődázta. Ugyanis a Pénzügyminisztérium és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium képviselői arról tanácskoztak, hogy az 1896. július 1-én a diósgyőri vasgyár kezelésébe átvett összes népoktatásügyi intézetet újból a VKM. hatáskörébe utalják vissza.

A tanonképzés reformját jelentő ez újabb kísérlet azonban csak az elemi iskola továbbfejlesztésével, azaz a VII. és VIII. osztály felállításával volt megvalósítható, tehát az iskolák szándékolt átadása egyet jelentett volna mind a

¹⁷ Áll. Vasgyárak Központi Igazgatóságának 1912. ápr. 20-án kelt 15 976 sz. rendelete.

tanonképzés reformjának mind a hatosztályos elemi iskola továbbfejlesztésének elejtésével. A kész tervezet jóváhagyás végett történő felterjesztése előtt tisztázni kellett az iskolák visszaadásának, illetőleg megtartásának kérdését.

Az átadás gondolatával nyíltan nem lehetett szembeszállni, mert a felelős szervek részéről erre vonatkozóan már elvi és szóbeli megállapodások jöttek létre. Új taktikát kellett alkalmazni. A diósgyőriek az átadást a legmelegebben pártolták, azonban olyan feltételeket és kívánságokat terjesztettek elő, amelyeket a VKM nem fogadhatott el, viszont az ő kikötéseihez a már előre kifejtett kívánságok miatt a Pénzügyminiszter nem járulhatott hozzá. Így a nem várt akadály — az iskoláknak a VKM. részére történő átadása — elhárult s az elkészített szervezeti szabályzatokat és a vonatkozó tanterveket a Pénzügyminiszter útján 1913 februárjában a VKM-hez felterjesztették. A felterjesztés elbírálásában a VKM. nagy körültekintéssel járt el, hiszen a tervezet mind a fennálló iskolaszervezet mind az oktatás szempontjából haladást jelentett.

A szervezés és a tananyag egyes részeinek tüzetesebb megjelölése és kifejtése érdekében ismételten felrendelték KERESZTES VENCELT a VKM-be. Itt jól kifejthette elképzeléseit, hiszen 1913 júliusában a Pénzügyminiszter PITROFF KÁLMÁN főfelügyelő-iskolagondnokkal együtt háromhetes tanulmányútra küldte ki Németországba és Ausztriába a nyolcosztályos elemi iskolák és az ezekkel kapcsolatos tanonciskolák tanulmányozása végett. Útjuk során Boroszló, Berlin, Charlottenburg, Potsdam, Drezda, Lipcse, München, Salzburg, Graz és Bécs iskoláit tanulmányozták.¹⁸

Ekkor került Keresztes kapcsolatba LAUB, most már HIDASI SÁNDOR miniszteri tanácsos, miniszteri osztályfőnökkel, akinek hatáskörébe tartozott ennek a problémának pedagógiai elbírálása. HIDASI (LAUB) SÁNDOR, aki korábban hat éven át igazgató-tanítóként működött Diósgyőrvasgyárban, szívesen emlékezett vissza hasonló célú törekvéseire s örömmel támogatta a diósgyőriek javaslatát. A sorozatos tárgyalások eredményeképpen az új tervezésű iskola mint a VI. elemi osztály folytatása az „Ipari Előkészítő Iskola, VII—VIII. osztály” címet kapta és a VKM rendeletével a következő módon nyert elintéztést:¹⁹

„M. kir. Pénzügyminiszter Urnak!

Folyó évi március 20-án 26.520. sz. alatt kelt nb. átiratára tisztelettel van szerencsém értesíteni Nagyméltóságodat, hogy hozzájárulok ahhoz, mikép a diósgyőri m. kir. vas- és acélgyártelepen két évfolyamra kiterjedő ipari irányú előkészítő iskola szerveztessék a gyári munkások megfelelőbb tanítása és nevelése érdekében. Minthogy azonban ezen előkészítő iskola csakis az önként jelentkező és a szervezetben meghatározott életkorú és előképzettséggű növendékek számára lesz megnyitandó, nem szüntethető meg az iskolafenntartónak az 1868. XXXVIII. tc-ből folyó ama kötelessége, hogy az előkészítő iskolába önként be nem iratkozott, de még iskolaköteles korban levő gyermekek részére az elemi iskola ismétlődő tanfolyama fenntartassék. Amennyiben azonban, amint az ottani viszonyok folytán várható is, az új iskola szervezésével az ismétlődő iskolára utalandó tanulók száma annyira lepadna, hogy a gyári ismétlődő iskola fenntartása nem lenne indokolt, nem emelek kifogást az ellen, hogy ily növendékek a teleppel összeépült újdíósgyőri állami elemi iskolával kapcsolatos ismétlődő iskolába vétessenek fel.

¹⁸ 1913—14-es Értesítő 4. lapján.

¹⁹ A VKM. 1913. szept. 25-én kelt 139 685 sz. rendelete.

A bemutatott iskolai szervezetet is általánosságban elfogadhatónak találtam, azonban tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy abban a következők pótlása iránt intézkedni méltóztassék: „(Itt felsorolja a rendelet azokat a változtatásokat, amelyeket az új iskola érdekében kívánatosnak lát). Majd így folytatja: „Mindezek mellett tisztelettel van szerencsém értesíteni Nagyméltóságodat, hogy az előkészítő iskolának a fenti változtatásokkal módosított szervezetét és tantervét csak ideiglenesen és csak két év tartamára hagyhatom jóvá, mert ezen teljesen új alakulatú iskola végleges szervezetének és tantervének megállapításához ily kísérleti időre lesz szükség, annyival is inkább, mert Nagyméltóságodnak átirata jelzi, hogy ez bevezető lépés lesz az egységes szakirányú tanonciskola végleges szervezéséhez is. Ehhez képest tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, hogy úgy az említett előkészítő iskola mint a tervbe vett szakirányú tanonciskola végleges szervezeti és tantervi szervezetét további tárgyalás céljából a határidő előtt majd hozzám juttatni méltóztassék.”

E rendelet alapján a Pénzügyminiszter 1913. december 12-én utasította a diósgyörieket a tantervek és a szervezeti szabályzatok átdolgozására, egyben intézkedett az új iskola megnyitásával járó hitelek folyósításáról.²⁰

Tekintettel az előrehaladott időre s különösen a megnyitással kapcsolatos átalakítási munkálatokra, *az iskolát 1913-ban már nem nyithatták meg s 1914 szeptemberére halasztották.*

Az első tanévben az Ipari Előkészítő Iskola első évfolyamára, tehát az elemi iskola VII. osztályába a háborús viszonyok dacára 27 tanuló iratkozott be. Az elemi iskola VI. osztályát végzett tanulók közül csupán kettő lépett középiskolába, a többi az új szervezésű iskolába jött. A következő iskolai évben megnyílt a második évfolyam, azaz az elemi iskola VIII. osztálya is. Ekkor az első évfolyamra 24, a másodikra 19 tanuló iratkozott be. Bár a háború második éve már befolyásolta a növendékek beiratkozását, mégis meg kell állapítani, hogy az új szervezésű iskolának elsősorban a vasgyári szülők és tanulók körében sikere volt, mert míg a korábbi években a szülők több gyermeket a miskolci polgári iskolába vagy a két gimnáziumba irattak be, most ezek száma csökkent, illetve a szülők érdeklődése inkább az új szervezésű iskola felé irányult. Jobban bíztak abban a lehetőségben, hogy a VII—VIII. elemi osztály elvégzése után gyermeküket inkább felveszik ipari tanulóknak a vasgyárba, mint a polgári iskola elvégzése után. Az előbbi biztosabb elhelyezkedési lehetőséget, ingyenes tanítást és otthon maradást biztosított gyermekük számára.

A Pénzügyminiszter a hivatkozott rendeletben azt is elrendelte, hogy mind az előkészítő, iskolának, mind a szakirányú iparos tanonciskolának végleges szervezeti és tantervi megszövegezését olyan időben terjesszék fel, hogy az annak alapján szervezendő végleges előkészítő és szakirányú tanonciskolák az 1916—17. tanév kezdetével megnyithatók legyenek. Ennek az utasításnak 1916. áprilisában tettek eleget. A felterjesztett tantervek és szervezeti szabályok elbírálására a háborús viszonyok miatt nem jutott elég idő, ezért a szakirányú tanonciskola megnyitását az 1917—18. tanévre halasztották és az ipari előkészítő iskola próbaidejét két esztendőről háromra emelték fel.

Végül is a VKM. 1917-ben néhány kisebb módosítással hozzájárult mind az ipari előkészítő, mind az új iparos tanonciskola szervezeti szabályzatához és

²⁰ A Pénzügyminiszter 111 846—913. sz. rendelete.

tantervi megállapításaihoz. A miniszter szükségesnek látta, hogy a tanköteles napszámos tanoncok részére az 1908—09-ben felállított napszámos tanonciskolát „Munkás ismétlő iskola” címen újra megszervezzék. Végül gondoskodni kellett egy Ifjúsági Egyesület megalakításáról is.

A szervezeti szabályzatokat, a kiugazított tanterveket és az Ifjúsági Egyesület alapszabályait 1918 januárjában terjesztették fel végleges jóváhagyás végett. A közbejött forradalmak miatt a VKM végleges jóváhagyása csak 1921-ben történt meg, amikor az Ipari Előkészítő Iskola (elemi iskolai VII—VIII. osztály), valamint az új Szakirányú Iparos Tanonciskola tanterveit és szervezeti szabályzatait végleges jóváhagyási záradékkal látta el.²¹

Ezzel a rendelkezéssel a diósgyőri m. kir. vas- és acélgyár iskoláinak fejlesztésére folyó három évtizede tartó, tervszerűen előkészített és sok küzdelemmel megvalósított átszervezése a törvényes formák szerint végleges jóváhagyást nyert.

AZ IPARI ELŐKÉSZÍTŐ ISKOLA (VII. ÉS VIII. OSZTÁLY) SZERVEZETI SZABÁLYZATA ÉS ÓRATERVE

Az elemi iskola I—VI. osztályában a tanítás természetesen továbbra is az 1868. évi XXXVIII. tc. alapján a VKM. által kiadott Tanterv és Utasítás alapján történt.

Az ipari előkészítő iskola szervezeti szabályzata öt fejezetre tagozódik.

Az első fejezet az általános intézkedéseket tartalmazza. Tájékoztat arról, hogy ez az iskola az elemi iskolának kiegészítő részét képezi és két évfolyamra terjed. Célja a hat elemi végzett és ipari pályára lépő tanulókat jövő életpályájukra — a vasgyári érdekeknek megfelelően — szakszerűen és alaposan előkészíteni. Felvételt nyernek azok az ifjak, akik a diósgyőri vasgyárban szerződéses tanoncok akarnak lenni. Felvehetőek azok is, akik a polgári vagy valamely középiskola második osztályát elvégezték, de 14. évüket még nem töltötték be. Átmenetileg azok is felvehetőek, akik a VI. elemi vagy a két középiskolai osztályt még nem végezték el, de a különbözteti vizsgának alávetik magukat.

Az újonnan szervezett iskolát a diósgyőri m. kir. vas- és acélgyár tartja fenn s a közvetlen felügyeleti jogot éppen úgy mint a többi iskolái felett is saját közegei útján gyakorolja. A kir. Tanfelügyelőnek felügyeleti és intézkedési joga erre az iskolára is kiterjed.

A két évfolyamot sikerrel végzett tanulók, amennyiben 14. évüket már betöltötték s a 16-at még nem lépték át, a diósgyőri vasgyár kötelékébe lépnek mint szerződéses tanoncok s további tanulmányaikat az egyidejűleg újra szervezés alatt álló szakirányú iparos tanonciskolában folytatják.

A második fejezet megállapítja, hogy a szorgalmi idő és a szünetek az elemi iskolára előírtakkal megegyeznek. A tanítás folytonos és legalább heti 24 órára terjed. Az órarendszerinti időt a vasgyár főnöksége állapítja meg a tanfelügyelő jóváhagyásával. Rajz-, vagy kézimunka órák este hat óra után nem tarthatók. A tanítás nyelve a magyar nyelv.

A harmadik fejezet felsorolja a tantárgyak és a heti órák számát. Ezek a következők:

²¹ A VKM. 26 068—921. VII. vk. sz. rendelete.

Tantárgy	Heti óraszám
a) Hittan	1
b) Magyar nyelv (írás, olvasás, fogalmazás)	4
c) Földrajz, történelem	3
d) Mennyiségtan (számтан, mértan)	4
e) Természettudományok (természetтан, vegytan, természetrajz)	6
f) Rajz (szabadkézi és mértani)	4
g) Fiúkézimunka (agyag-, fa- és vas, szlőjd)	4
h) Gazdasági ismeretek (konyha-, gyümölcs- és díszkert)	1
Összesen	27 óra

A tantárgyak és a heti óraszámok a későbbi években még módosultak és a 20-as évektől a következők voltak:²²

Tantárgyak	I. évfolyam VII. osztály	II. évfolyam VIII. osztály
1. Hittan	1	1
2. Magyar nyelv (írás, olvasás, fogalmazás)	4	4
3. Földrajz	1	1
4. Történet	1	1
5. Alkotmánytan	1	1
6. Mennyiségtan (számтан, mértan)	4	4
7. Természetrajz (ásványtan, állattan, növénytan)	2	2
8. Természetтан	2	2
9. Vegytan	—	2
10. Szabadkézi rajz	2	2
11. Mértani rajz	2	2
12. Fiú kézimunka (faanyag, vasesztergályozás)	4	4
13. Egészségtan	1	1
14. Ének	1	1
15. Gazdasági ismeretek (konyha- gyümölcs- és díszkert)	1	1
16. Testgyakorlás	1	1
Összesen	28 óra	30 óra

²² KERESZTES VENCEL idézett beszédében.

A tantárgyakat — az új iskola ipari irányának megfelelően — szakszerűen oktatták. Az ismeretek közlésekor gondosan kiválogatták azokat a tudnivalókat, amelyek az ipari életben a legfontosabbak és a leggyakrabban előfordulók voltak. A tantervben feltüntetett anyag a lecketervnek csak nagy vonásokban való előírása, s a részletes óraterv foglalta magában mindazt, amit a gyakorlati élet szükségessé és kívánatosá tett.

Az új iskola legfontosabb tantárgya a rajz, amely az újra szervezett szakirányú tanonciskola fokozottabb igényeinek megfelelően kívánta az ifjúságot előkészíteni.

Ugyancsak fontos szerepet kapott a fiúkézimunka, amely a kéz ügyesítése mellett segítségére volt az elméleti oktatás minden ágának, s amely tulajdonképpen a gyakorlati munkára való nevelés elvét valósította meg.

A természettudományok közül főképpen a vegytan és a fizika nyert különös fontosságot. Előadása kizárólag kísérletek bemutatásával és az ipari életben való gyakorlati alkalmazásának közvetlen szemlélete alapján történt.

A többi tantárgy tanítása, szintén ipari vonatkozásban, az általános műveltség nyújtását célozta.

A tárgyak tanulása alól felmentést nem adtak. Minden tanév befejeztekor az iskolai gondnok (aki kohómérnök volt) és a vasgyár főnöksége képviselőjének jelenlétében a tanulók nyilvános vizsgát tettek. Egyidejűleg rajzkiállítást rendeztek s a legjobb munkákat megjutalmazták. A tanulók két tárgyból való bukás esetén még javító vizsgát tehettek.

Az előmenetel, szorgalom és magaviselet minősítésére az állami elemi iskolákra előírt fokozatokat használták.

A *negyedik fejezet* a rendtartási szabályokat írta elő, amelyek azonosak voltak az állami elemi iskolára megállapított szabályokkal. Az ellenszegülő növendék az iskolából eltávolítandó.

Az *ötödik fejezet* az átmeneti intézkedéseket tartalmazta azokra a tanulókra, akik a VI. elemi csak a 14. életévük betöltése után végzik el. Ezek nem az ipari előkészítő osztályba lépnek, hanem a napszámos minőségben alkalmazott fiatal munkások részére fenntartott iskolába, ahová addig voltak kötelesek járni, amíg az 1868. évi XXXVIII. tc-ben megállapított tanköntelezettségüknek eleget nem tettek.²³

A VII—VIII. OSZTÁLY TANTERVÉNEK KIVONATA

Magyar nyelv

I. évfolyam. Olvasmányok a hazai történet, föld- és néprajz köréből. Természettudományi, közgazdasági és egészségügyi ismeretek megszilárdítása. Hangsúlyos, értelmes, szép olvasás. A művészi érzék fejlesztésére alkalmas hazafias versek, elbeszélő költemények betanulása és szabados művészi előadása. Nyelvtan: Az V—VI. osztály anyagának összefoglaló átismétlése. Fogalmazás: Az írásművek szerkezete. Önálló írásbeli dolgozatok, az üzleti levelezés elsajátítása. Helyes és folyékony szépírás megkövetelése.

II. évfolyam. MÁRTONFFY—TRAJTLER iparos tanonciskolák előkészítő osztályai számára írt olvasókönyvből a hazai ipar, kereskedelem és közgazdaság

²³ Az 1913—14-es Értesítő 19—22. lapjain.

köréből vett olvasmányok tárgyalása. Koncentráció a földrajz-történelmi, természettudományi ismeretekkel és azok megszilárdítása. A művészi érzék továbbfejlesztése szabadon választott költemények betanulása és megfelelő előadása által. Fogalmazás: Az iparhatóságokhoz intézendő legfontosabb beadványok önálló fogalmazása. A helyesírás és a fogalmazványok helyes formájának megkövetelése.

Földrajz — történelem

I. évf. Az ország lakosságának foglalkozása, a hazai ipartelepek, fontosabb gyártmányok és iparcikkek helyei. Térképrajzolás. Mindkét tárgyból az V—VI. osztály anyagának tüzetes átisméltése. A magyar történelemből azoknak a korszakoknak a részletesebb megtanulása, amelyek iparunk, közgazdaságunk fejlődésére kihatással voltak.

II. évf. Ausztria és Európa földrajza ipari szempontból. Közgazdasági viszonyunk Ausztriához. Vámterület. Közlekedési eszközeink és intézményeink. Ipari kivitel, behozatal. A többi világrész legfontosabb terményei és iparcikkei. A Föld mint égitest, Naprendszerünk. Térképrajzolás.

A világtörténelem legfontosabb eseményei. Találmányok, felfedezések. Magyar feltalálók. A hármasszövetség. Ipari és kereskedelmi piacunk a Balkánon. Okkupáció, annexió.

Alkotmánytan: Az iptörvény főbb rendelkezései. Iparhatóságok. A királyi hatalom, a törvényhozás. Választói jogosultság. Magyarország és a társországek viszonya. Közös ügyek.

Mennyiségtan

I. évf. A VI. osztály anyagának isméltése, fejszámolás. Rövidített számolási módszerek. Egyenes és fordított arányosság. Keverés. Arany és ezüst számítás. Fontosabb államok pénzei és azok átszámítása. Százalékszámítás. Egyenesvonalú idomok területe. A kör kerülete és területe. Tárgykörönként dolgozatírás.

II. évf. Kamatszámítás. Értékpapír. Költségvetés. Hasáb, henger, gúla, kúp és gömb felületének és köbtartalmának kiszámítása. Egyszerű könyvvitel. Dolgozatírások. Súlyt fektetni a gondolkodva számolásra.

Természettan

I. évf. A természet, test, tünemény. A testek halmazállapota. Erők és mozgások. Az erők összetétele. A munka. Energia. Gépek: emelő, mérlegek, csigák, hengerkerék, lejtő, ék, csavar. Folyadékok. Légnemű testek. Hőtan.

II. évf. Hangtan, fénytán, mágnesség, villamosság, az indukált áram.

Vegytan

A levegő. Általános kémiai fogalmak. Az iparban használt legfontosabb elemek, összetett testek. A vas kohászata. Üveggyártás, porcelángyártás. Gázok. A láng és az égés. Szénhidrátok, alkoholok. Az erjedés. A csersav, bőrgyártás. Szappan és gyertyakészítés. A festő anyagok. Illanó olajok. Fehérjék. A táplálószerék.

Természetrajz

I. évf. Növénytan. Az évszakok hatása a növényzetre. A virágos növények részei. A gyümölcsnemek áttekintése. Lombos és tűlevelű fák, felhasználásuk. Néhány külföldi növény és használata. Gazdasági és ipari növények. A föld terményeinek kapcsolatosága.

II. évf. Ásványtan. Ásványok és kőzetek. Éghető ásványok. A vas és vartartalmú ásványok. Réz, bronz, cink, ón, ólom, nikkel, arany, ezüst, platina, mészkő, mészpát, márvány, kréta, gipsz, márga, cseppkő, földpát, kvarc, magnezit, keserűs. A drágakövek. A vulkánok anyaga.

Szabadkézi rajz

I. évf. Az V—VI. osztály anyagának összefoglaló áttekintése Kézügyesítő gyakorlatok. Az ív, a kör, a tojásalak, a csigavonal rajza. A szemlélet utáni rajz lényege és főbb törvényei, egyszerű testek szemlélet utáni rajzolása. Az árnyékolás főbb szabályai. Kocka, hasábok, gulák, kúpok, hengerek képe saját és vetett árnyékokkal. Egyszerűbb vasipari tárgyak természet utáni rajzoltatása. Természet után rajzolt levelek, virágok, kitömött állatok, madarak, rovarok stilizálása, vasipari tárgyak díszítésére alkalmazva és vasipari modorban.

II. évf. Testcsoportok szemlélet utáni rajzolása árnyékolással, kivitele szénrel, ceruzával és akvarellben váltakozva. Az árnyéklattan törvényeinek részletesebb ismertetése. Távlati rajzok készítése a szabadban. A különböző stílusok megismerése rácsok, vaskapuk, kovács vagy lakatos címerek, lámpák, gyertyatartók, fogasok természet utáni rajzolása. Tervezés: rácsok, kapuk díszítése, egyszerűbb rácsok és kapuk terve; magyaros stílusú díszítések tervezése vasipari tárgyakra.

Mértani rajz

I. évf. Síkmértan. A pont, vonal, szög, az idomok. Az idomok rokonsága. Kör szerkesztése. Rozetták, gótikus ívek és díszítések. Ellipszisek.

II. évf. Ábrázoló mértan. Testábrázolás. Izometriás ábrázolás. Hasáb és henger, gúla és kúp ábrázolása nézetekben és izometriában. A derékszögű vetítés értelmezése. Fekvő és dülő helyzetű szögletes testek és egyszerűbb testcsoportok derékszögű vetítése. Két nézetből a harmadik nézet előállítás. A nézetbeli és izometriás rajzok összefüggése. Henger és kúp ábrázolása. A gömb és a forgástestek. Árnyékábrázolás. Testalakok összetétele és áthatása. Egyszerű vasipari tárgyak minta utáni felvételé és ennek alapján méretekkel ellátott nézetek és metszetek készítése.

Füű kézimunka (Szűűjd)

I. évf. Agyag, papír, famunkák.

II. évf. Gyűűmölcs és virágmunkák. Bádogg és famunkák. A tanulók fele részben famunkát dolgoznak, felerészben agyag vagy bádoggmunkát. 15 héten át a famunkából minden egyes darabot elkészítenek, míg a 16. héttől kezdve az év végéig 1—2 darabot az alábbi tárgyak közül: pálmaasztal, vizespad, edénypolc, konyhaállvány, porológ, kutyaól, galambház, nyűűlfiasítóg, baromfi hizlalóg, tyűűkretrec, tetűűszerkezet.

I. évf. A talaj keletkezése, osztályozása, javításának módja. Ásás, öntözés. A kert, beosztása: gyümölcsös, veteményes, virágoskert. Kerítés. Melegágyak. Virágos kert: élő virágok, szétszedésük, átültetésük. Vetés, palántálás, dugványozás. Veteményes kert: gyökérzöltségek, káposztafélék, hüvelyesek, indások, krumpli, paradicsom, paprika. Mikor vethetők? Gyümölcsös kert: szaporító, ápoló, nevelő faiskola. Anyafák. Magvetés, dugványozás, gyökérsarjültetés. Hernyózás, a fák törzsének tisztítása, száraz galyak lefűrészelése.

II. évf. Az I. évfolyam anyagának bővített ismétlése. Rózsák szaporítása, takarása, oleandernevelés, krizantémum. Konyhakert: ribizli, pöszméte, málna földi eper termesztése. Szőlőművelés. Zöldoltás. Téli saláta, spenót, spárga termesztése. A zöltség telettése. Gyümölcsös kert: ápoló, nevelő iskola. Különböző oltási módok. Szemzés. Magas-, félmagas-, törpetörzsű fák. Méhészet.

AZ ÚJ SZERVEZÉSŰ ISKOLA JELENTŐSÉGE

Az Ipari Előkészítő Iskola (VII—VIII. osztály) szervezeti szabályzatának és tantervének végleges jóváhagyása 1921-ben, tehát már csak akkor történt meg, amikor nemcsak az ipari előkészítő osztályait, de az ennek folytatásául szervezett szakirányú iparos tanonciskola valamennyi évfolyamát megnyitották, amikor már határozottan megállapítható volt, hogy az új iskolatípus nemcsak elméleti elgondolásban, de a gyakorlati kivitelben is példaadóan bevált.

A társadalmi fejlődés szempontjából abban rejlett az értéke, hogy e szervezés következtében a vasgyári elemi iskolák szoros kapcsolatba léptek a vasgyári tanonciskolaival. *Egy olyan iskolatípus jött létre, amely az országban egyedül állt, amely a tanoncképzésnek s ezen keresztül a szakképzett, az átlagosnál műveltebb magyar munkásság felnevelésének korszerű lehetőségeit teremtette meg.*

Pedagógiai szempontból azért volt jelentős ezeknek az iskoláknak szerkezeti összekapcsolása, mert az ipari pályára lépő ifjúságot már zsenge gyermekkorától emberré éréséig egyazon irányítás vezette az óvodától, majd az ABC tudományának elsajátításától kezdve az Ipari Előkészítő Iskolán át a Szakirányú Iskola utolsó vizsgájáig, szakmunkássá válásáig. Ennek didaktikai és főleg pedagógiai jelentőségével nemcsak minden pedagógus, de minden laikus is tisztában van.

Ugyanekkor — értékeit elismerve — meg kell állapítanunk, hogy a korszak munkásképzésének egyoldalúságát, célirányosságát is példázza.

Az új iskolatípus árnyoldala abban is megmutatkozott, hogy a középiskolák mellőzését eredményezte. A vasgyár telepén lakó munkásszülők óriási többsége az iskolák átszervezése után gyermekeit a középiskolák mellőzésével az Ipari Előkészítő Iskolába járatta. Igaz, a szülők sok előnyét élvezték az új szervezésnek, mert gyermekeik után nem kellett tandíjat fizetniük, villamos bérletet váltaniok, tankönyveket, író- és rajzszerkeket vásárolniuk.

Etikai szempontból az volt a nagy értéke, hogy a 12—14 éves fiúk részére állandó elfoglaltságot biztosított, lekötötte idejüket, elvonta őket a csavargástól és az azzal járó káros hatásoktól.

A diósgyőrvasgyári munkásmozgalom szempontjából sem becsülhető le ez az új szervezésű iskola, ugyanis a legjobb szavalókat felléptették a munkások részére megrendezett vasárnap délutáni ismeretterjesztő előadásokon és önkép-

zőkörü esteken, amelyeknek látogatottsága elérte a 2—3000 főt.²⁴ Az elért sikerek lelkesítőleg hatottak a tanulókra és sokan igyekeztek a szereplésig eljutni. Sok fiatal tanonc bekapcsolódott az igen fejlett vasgyári műkedvelő színjátszásba, ami még több szereplési lehetőséget biztosított számukra. A sok szereplési lehetőség-nagyban elősegítette azt, hogy amikor ezek az iparostanoncok megembere-sedve bekapcsolódtak az első világháború alatt megélénkülő, majd a HORTHY-rendszer idejében tovább működő munkásmozgalmakba, a közönség előtti viselkedésben már nagy rutinnal rendelkeztek és komoly szónoki sikereket értek el.

Túlzás lenne azt állítani, hogy ezekre a szereplésekre való felkészülés meg-felelt volna egy agitátorképző tanfolyam módszertani felkészítésének, mégis nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a diósgyőri munkásvezetők mindenütt kitűntek fejlett előadókészségükkel, mondanivalójuk tartalmasságával és szak-mai felkészültségükkel.

Ebben az évben lesz 52 éve annak, hogy az Ipari Előkészítő Iskola megnyi-totta kapuit a tanulók előtt. Két generáción át számos fiatal műszaki erő kapott itt kiképzést, „a magyar gépészeti és vaskohászati munkások nagy része a diós-győri gyárban és iskoláiban tanult és itt szerezte meg ismereteit, mely körülmény Magyarországnak iparának fellendítését nem csekély mértékben segítette. Kiváló dolgozók kimagasló eredményeikért már sok kitüntetésben részesültek, Kossuth-díjasai, sztahanovistái, kiváló dolgozói, újítói országszerte ismeretesek.”²⁵

A diósgyőrvasgyári elemi iskola az 1914—15. tanévtől a kísérleti iskola nehéz szerepét vállalta magára. Ezt a feladatot éveken keresztül sikeresen megoldotta. Az elemi iskolai oktatás és az iparos tanoncképzés után érdeklődő számos hazai és külföldi szakember kereste fel a vasgyári iskolát. Feltehető, hogy a diós-győri iskola eredményei is közrejátszottak abban, hogy 1928-ban a vallás- és közoktatásügyi miniszter felhívására az Országos Közoktatásügyi Tanács foglalkozott a nyolcosztályos elemi népiskola megvalósításának kérdésével, tehát a mindennapi iskolakötelezettség 14 éves korig terjedő felemelésével. Bár az 1928-ban elkészült törvényjavaslatból csak 1940-ben lett törvény, mégis az ország több településén szerveztek nyolc évfolyamú elemi iskolát. Ezek az iskolák eleinte egységes tanterv nélkül működtek. A 30-as évek közepétől a VKM. szakemberei és tanácsadói hosszabb időn át tanulmányozták a diósgyőrvasgyári elemi iskola VII—VIII. osztályának munkáját és eredményeit. A diósgyőri és az ország többi nyolcosztályos iskolájában szerzett tapasztalatok alapján 1937-ben, amikor a nyolcosztályos népiskolák száma egyre jobban gyarapódott, megjelent a VII. és VIII. osztályok ideiglenes tanterve az ezt kiegészítő tantervi utasításokkal együtt, majd a diósgyőri kezdeményezés után 25 évre az ország-gyűlés megalkotta az 1940. évi XX. törvényt a nyolcosztályos elemi iskolák megszervezéséről. Ez a törvény fényes példa arra, hogy a második világháború viszonyai közt a HORTHY-rendszer politikusai és a magyar országgyűlés népel-nyomó tagjai is kénytelenek voltak kasztszemléletű elveikből engedni és a dolgo-zó néptömegek felé kulturális engedményeket tenni.

A második világháború idején már nem volt idő ezeknek az iskoláknak felállítására és csak a felszabadulás utáni időszakban valósult meg a kommunista és a haladó szellemű kultúrpolitikusok nagy célkitűzése: az egységes, nyolcév-folyamú általános iskola.

²⁴ Lásd az 1898-tól 1914-ig megjelent Értesítőkből.

²⁵ Soós IMRE—KISZELY GYULA—ZÁDOR TIBOR: Vázlatok a diósgyőri vaskohászati 190 éves történetéből. 83. lap. 3. bek.

A Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére 1945-ben kormányrendelet mondta ki a nyolcosztályos általános iskola felállítását, a 6-tól 14 évig tartó tankötelezettséget, az ingyenes oktatást, a demokratikus szellemű nevelést. Az országgyűlés 1948 júniusában törvénybe iktatta az iskolák államosítását és ekkor megkezdődött az új iskolatípus hatalmas ütemű fejlődése.²⁶ *A diósgyőrvasgyári nyolcosztályos elemi iskola joggal tekinthető e modern iskolatípus előhírnökének hazánkban.*

Задор Тибор:

ПЕРВАЯ ВОСЬМИКЛАССНАЯ ШКОЛА НАШЕЙ РОДИНЫ

В Венгрии XXXVIII статья закона 1868 г. обязывает обучение детей от 6—12 лет. Автор знакомит с одним промышленным поселением, Диошдьёр с теми усилиями, результатом которых там уже в 1914 году была основана полная восьмиклассная начальная школа. В своем научном очерке автор анализирует учебные планы школы, показывает влияние школы на развитие поселения, дает оценку деятельности педагогов работающих в интересе развития школы.

Tibor Zádor:

THE FIRST 8-CLASS ELEMENTARY SCHOOL IN HUNGARY

Education had been made compulsory in Hungary for children from the age of 6 to 12 by Act XXXVIII in 1868. The author sets forth the efforts which resulted in setting up a complete 8-class elementary school as early as in 1914 in Diósgyőr (an industrial centre in Hungary). The curriculums of that time are analysed, the influence exerted by the school upon the development of the said town is described, and the achievement of the teaching-staff directed towards the extension of the school system is being appraised in this paper.

²⁶ ÁRPÁSSY GYULA: Iskolaszervezetten a Tanítóképző Intézetek számára. Kézirat. 30. lap. 1. bek.